

A vajdasági magyar színjátszás nagy halottja

Laták István

Vajdasági többnyelvű sajtónk minden lapja, s a Noviszádi Rádió híradásai beszámoltak kultúréletünk nagy veszteségéről, Ferenczi Ibi színművészről elhunytáról.

Született Zentán 1915-ben és temették Szuboticán 1960-ban. Két adat, életének két határköve.

Mi marad egy színész után? Újságlapokon kallódó színi kritikák, esetleg könyvtárakban megőrzött folyóirat-gyűjteményben egy-egy ritka színi beszámolóban valamely szerepének rövid elemzése, de ezt is csak kultúrhistorikusok találják már meg.

Egy sereg ember emlékezetében mégis jó ideig élni fog Ferenczi Ibi. Akik látták a színpadon kiváló alakítások sorozatában. S híre marad sokáig annak is, hogy a színház székhelyén, Szuboticán vajmi ritkán van akkora temetés, olyan hatalmas gyászoló közönség csak kivételesen gyülekezik össze, amilyen Ferenczi Ibi temetésére összesereglett és a városon keresztül a temetőig kísérte.

Az új nemzedékek számára megmarad a színész után magnetofon szalagokon néhány hangfelvétel, játszott szerepekről és elmondott versekről, melyeket sugároztak a rádióban. A színházban megmarad néhány részabott ruha és paróka, és a plakátok, melyek csak azt jelzik, mely szerepekben lépett fel és hányszor. De azt, hogy milyen meleg emberséggel, vagy a szerep kívánta milyen sokféle sajátos emberi tulajdonsággal mozgott, élt a színpadon, azt már a levéltár plakátjai nem tudják megmondani.

Ezért búcsúztatóul megpróbálunk színészi munkájáról bizonyos áttekin-tést és értékelést adni.

Mert azt nem mondja el egyetlen plakát sem, hogy milyen fegyelmezett, kulturált munkása volt a színi együttesnek. Hogy a rendezői utasításokat az

igazi művész tudatosságával, készségesen, lelkiismeretesen követte; hogy mindig tökéletes szereptudása milyen nagy biztonságot nyújtott neki igen sokféle szerepében. Azt pedig csupán személyes ismerősei tudják, hogy a magánéletben szívélyes, kedves mosolyú, tapintatos viselkedésű, ritkán művelt nő volt. Állandó mosolygása soha sem volt konvencionális. A művészi sors nehézségeivel megbékélt ember derűs szemléletét mutatta a mosoly, még a testi bajok közepette sem hervadt le arcáról.

Ferenczi Ibi már gyermekkorában elkezdte írók és költők gondolatait közvetíteni a közönség felé. Első elemis korától fogva szavalópódiumokon állt, s a szóbarejtett szépség megértőjévé és hirdetőjévé lett, ahogy növekedett. Alig süldőlány, amikor első színpadi fölléptével nagy sikereket arat, majdnem harminc év előtt, az akkor egyedül lehetséges műkedvelő színjátszásban. S aztán sokféle sikertelen próbálkozás — házasság, tisztviselőkódás — után megtalálta célját, léle tartalmát a hivatásos vajdasági magyar színjátszás terén.

1947 őszén a szubotikai Népszínház magyar együtteséhez szerződött. Első szerepe J. B. Priestley *Váratlan vendégében* a gyáros lánya, Dorothy. Fényes intelligenciájával, a legkisebb nehézség nélkül oldotta meg szerepét. A detektívvel való jelenetében bámulatosan mély átéléssel testesítette meg az erkölcsi gögijében megingó úrilány vergődését. Kimagasló sikere volt. A darab Szubotican és vidéken körülbelül negyvenszer ment, csaknem kivétel nélkül táblás ház előtt.

Táblás házak köszöntötték bemutatkozását az új színházban, de később is legtöbb szerepében táblás házak kísérik Ferenczi Ibit.

Sorra jöttek a szerepek, múltbeli és mai emberek ábrázolása, s vajdasági méreteken, sőt tartományunk határán kívül is ismertté tették a nevét. Mindjárt kezdetben megérezte a közönség, hogy jelentős színészegyeniségét lát a színpadon. Kulturált és kifinomult a beszédje. Nagy olvasottsága, helyes nyelvérzéke, jó pár idegen nyelv tudása fölényes biztonságot adott neki a bonyolult irodalmi szövegek tolmácsolásában és az idegen nevek és kifejezések kiejtésében.

Tizenkét éven át csillogtatja színészi tehetségét, egyre sokoldalúbben. A természetes, sallangmentes társalgási színjátszásnak biztos támasza volt mindjárt kezdetben. A társalgási szerepkörben Benedetti: *Huszonnégy piros rózsa* című komédiájában, Nicodemi: *Scampolc*-jában és még számos más darabban példás alakítást nyújtott. Ha gazdag színészi repertoárjából kiragadjuk csak jelentősebb szerepeit, fölvázolhatjuk alakító képességének széles határait.

A klasszikusok közt elsősorban Beaumarchais *Figaró házassága* című komédiájának bemutatóját kell említenünk. Rosina szerepét ott úgy alakította, hogy Herceg János írónk a HÍD hasábjain között bírálatában külön elismeréssel ír a darab női főszerepeiről. Calderon *Két szék közt a pad alatt* című verses komédiájában az ő Beátá-ja a legszebb szavú szereplő, megragadóan tolmácsolta a bájos leányzó pajkosságát. A műveltség és ötletesség példáját nyújtotta a legkülönbözőbb fiatal leány- vagy asszonyszerepekben. Nicodemi *Hajnalba, délben, este* című kétszemélyes lírai vígjátékának lány-szerepében, Bernard Shaw *Warrené mestersége* című szatirájának V. vieni-jében a lányalakok páratlan megszemélyesídjének bizonyult. Shaw *Candidájának* címszerepében is a női kedvesség és a szellemi fölény olyan biztonsággal alakította a fiatal tiszteletesné alakját, hogy ebben a talán legpoétikusabb Shaw-darabban neki volt az együttesben legmértöbb művészi sikere.

A művelt nyájasság és a kacagtató, könnyed játékosság azonban csak egyik oldala emberábrázoló képességének. A mély drámaiság megrázó világába is elkalauzolta nézőit, fiatal nő- és anyaszerepekben is. Gow és

D'Usseau *Mélyek a gyökerek* című drámájának Genevra szerepében tökéletesen művészt adott. Azt a jelenetét, amikor elmondja a néger főszereplőnek gyerekkori élményét egy végignézett néger-lincselésről, a színpadművészet példájául vehetnénk.

Hunyadi Sándor *Pusztai szél* című színjátékában a falusi paraszt csárdásné szerepében ragadta magával a néző közönséget. Az egyszerű ember ösztönös vonzódását a tisztult szerelem felé meggyőző igazsággal vitte színpadra. A teljesen népies szerepben egy erőszakolt szó vagy gesztus nem fordult elő. Hiteles parasztasszony volt.

Mirko Begović *Ki a harmadik* című drámájában Barić Gitát megrázó erővel alakította. Mélyen érző, fájdalmasan reménykedő, kitöréseiben és a megalázó férfi zsarnokság elleni lázadásában felejthetetlenül igaz női alakot személyesített meg. A két szereplőre épített drámában a változatos játék száz regiszterét szólaltatta meg. Lilien Hellman *Kis róka* című társadalmi színművében az egyik tőkés tiókokban részegeskedő feleségét lélegzetelállító természetességgel, de a legkisebb izléstelenség vagy túlzás nélkül kabinetalakítással tette.

Gorkij *Vászja Zseleznov*-át magyarul legelőször a szuboticei Népszínház vitte színpadra. Ebben a Gorkij-műben Ferenczi Ibi finom eszközökkel, kitűnő megértéssel játszotta Rásel alakját. Csiky Gergely *Ingyenélő*kjének idős női főszerepéért, Szedervári Kamilla alakításáért diplomát és nyilvános elismerést kapott a vajdasági színházak fesztiválján. Figueiredo: *A róka és a szőlő* című példázatos színjátékában a szellemi előkelőség és a szépség megéjtő női figuráját nyújtotta Kleia szerepében.

Külön kell szólnunk Ferenczi Ibi groteszkbe hajló szerepeiről. Vegyesfajú színművekben, vígjátékokban és szatírákban gyakran testesített meg különönc öregasszonyokat, ellenszenves torz alakokat vagy különösen gonosz teremtéket. Kiemelkedő alakítása ebben a szerepköben az *Aladár nem számár* című gyermek-operett gonosz mostohája. *Copperfield Dávid*ban Miss Trotwood, Drago Gervais *Javíthatatlanok* című jugoszláv komédiájában Katić Adél, a reakciós, pletykás úri nő, szintén java alakításai közé tartozik.

A *Szabin nők elrablása* című bohó-a-ban pompásan táncol és énekel is, nem nagy hangerővel persze, de abszolút biztos hallással és ritmusérzékkel. Vajdasági írók színműveiben is több találó nőalakit személyesített meg. Igen rokonszenves alakítása volt Majtényi Mihály *Harmadik ablak* című színművének otthon kötögető, zsörtölődő nagynénikéje.

Kicsi szerepekben ritkán látjuk, de azokban is lelkiismeretesen teljesíti színészi kötelességét. A nagy és főszerepekben való állandó foglalkoztatottsága — mely egy nagyobb, de mégis vidéki repertoár-színház munkájában rengeteg próbával és több futódarabban való fellépésekkel jár — ritkán is engedte, hogy apró szerepekre pazarolja kiváló képességeit.

Az utóbbi években három súlyos betegség is kínozta, időről időre beteggyágyba döntötte és kórházakba kényszerítette. Hangerejét is csökkentette a betegség. De ahogy valamennyire talpra állt, sietett rávenni orvosait, hogy kiírják munkaképesnek, mert a színpadon érezte igazán, hogy él. S hiába intették barátai, csak súlyos betegsége utolsó, romboló szakaszában mondott le a színpadról. Tizenkét évi színházi alkotó munkája alatt játékkétségében sokat fejlődött. A majd három évtized előtt kezdett színpadi munka megérlelte gyümölcsét. Egyre tartalmasabban fogta fel szerepeit, folyton gazdagodott átélésben, játéktudásban és drámai erőben, de komikai vénáját is kibontakoztatták lassanként a rendezők.

Szép beszédmódjával szívesen látott munkatársa volt a Noviszádi Rádió hangjáték műsorának is. A színpadi munka mellett rádió-szereplései is

messze földön ismertté tették nevét és művészetét. Egész a legutóbbi időkig szerepelt a rádió irodalmi adásaiban. Színes, szép szövegmondását különösen kedvelték a Lírai tízpercek szerkesztői.

Néhány igen sikerült szavalatának hangfelvételeit többször is ismételték a rádióadásokban. Ady-, Garcia Lorca-, József Attila-, Vladimir Nazor-, Ivan Goran Kovačić-, Nicolas Guillen-, Rimbaud-, Jeszenyin-, Babits-, Kassák-verseket olvasott szívesen a legutóbbi években. Finom átéléssel és nagy természetességgel, belső átfűtöttséggel, de pátosz nélkül, meleg lírai árnyalással, a magyar verselés és általában a csiszolt versmondás biztos ismeretével közvetítette kedvenc költőit a hallgatóknak. De próza-olvasásban is kibontakozott lírai érzékenysége, drámai ereje és megjelenítő képessége.

Legigazibb eleme azonban a színpadi játék volt. Ott délceg termete, teljes női egyénisége hatott. Voltak rosszabb napjai, akadtak szürkébb szerepei is, de művészetlenül soha egy szót sem ejtett ki a színpadon. Minden színházi évad néhány nagy alakítását hozta, mert minden évben gazdagabban hangszerelt, újdonság ízével ható játékot adott. Művészi tapasztalatait az évek haladásával egyre nagyobb önkritikával mérlegelte és a próbákon mindig a legszorgalmasabbak közé tartozott.

Szíve volt, tudása volt, könnye és mosolya, kifejező gesztusa és arcjátéka, hogy igaz élő embereket formáljon a színpadon vagy a hangok láthatatlan kulisszái között: embereket, akik mind-mind mások voltak. Csak a művészi igazságban voltak közösek, mert az író által megalkotva a művésznek lelke mélyén újra fogantattak.

A színpad tudatos és evvel együtt ihletett alkotója szállt vele sírba. Eltávozott és fölmérni is nehéz a veszteséget, melyet halála színjátszásunkban okozott.

